

de «El Temps Obert» i la llarga sèrie narrativa d'onze volums, segurament una de les seves aportacions més extenses a les renovacions estilístiques i argumentals. El volum es completa amb dos epígrafs finals. Un d'essencial sobre la presència «pro» o «contra» del *Mecanoscrit del segon origen* i un indispensable apèndix final de la bibliografia ordenada per data de creació, on apareix una extensa llista de títols que val la pena de controlar dins del seu corpus.

En resum i en definitiva: dues publicacions imprescindibles, que ajuden a entendre la importància global d'un escriptor que —entre molts altres mèrits— va apropar nombrosos lectors a llegir en català, tan mancats de recepció d'un model i d'una tradició, i el que és més important ajuden a treure de l'oblit un dels autors més rellevants del segle XX de la literatura catalana. ◀

Vicent Pitarch

LA VIABILITAT SOCIAL DE LA LLENGUA

La llengua de la plaça. L'espai públic, el mercat i la política lingüística

Toni Mollà

196 pp., 2017, Alzira, Bromera

Així que se'm presenta una mínima oportunitat, l'aprofite per a reiterar algun dels judicis que tinc fets i divulgats sobre Toni Mollà i la seua obra. Des que va començar, l'any 1980, de mestre a l'Escola la Masia, tan emblemàtica, fins avui aquest sociolingüista insubstituïble i tanmateix en atur, ha fet un recorregut espectacular d'identificació amb les causes més nobles, que comprèn una llarga trajectòria dins l'antic Canal 9, la funció de mentor de les clàssiques Jornades de Sociolingüística d'Alcoi, així com una contribució decisiva al creixement de la sociolingüística feta en clau valenciana, anys de professorat a la Universitat de València, a més dels cursos impartits als Estats Units, a CUNY i Brown University, de Providence, els quals, de retruc, se li han tornat font d'una fecunditat literària que mereix de ser destacada.

Fusterià i, doncs, racionalista, antidogmàtic, obert a la modernitat, heterodox i malalt de lectures (definitivament, «els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc supleix els llibres» fa l'aforisme del pare), el nostre doctor en sociologia no abandona la seua vella passió d'investigador impenitent en la funció angular que té la llengua com a factor central de cohesió social, i d'identitat, al voltant de la

qual ha publicat una obra voluminosa, que abraça manuals de sociolingüística, el llibre d'estil de RTVV, assaig, dietaris, una bona pila d'articles en revistes especialitzades i en la premsa diària (entre nosaltres, «cromos», alguns dels quals difícils de superar), a més de mantenir-se sempre a punt per a dictar conferències allà on és reclamat. Toni és expert en el sector dels mèdia, especialment de la TV, i apassionat en l'estudi i anàlisi de la indústria de l'audiovisual; al capdavant, un sociòleg agut, que viu en la seua sang els desajustaments que arrossega la societat valenciana en la comunicació ambiental, en la superació dels quals té compromeses des de les seues opcions civil i política fins a la pròpia salut.

Ara m'he de centrar en el seu darrer llibre. El títol amb què circula difícilment podia ser més aclaridor, *La llengua de la plaça*. L'autor mateix s'avança a remarcar la doble vessant semàntica de *plaça* com a àgora, això és, el lloc obert i acollidor, d'encontre i producció sociocultural, de la polis, i alhora la plaça com a mercat públic, que pot incloure la categoria d'indret per llogar-s'hi. I, juntament amb el títol, el subtítol, «L'espai públic, el mercat i la política lingüística», decididament, l'etiqueta més aclaridora que es podia posar al conjunt del llibre. I dic al conjunt, perquè el volum no és el producte d'una obra dissenyada amb un pla previ i unitari, sinó la combinació afortunada d'un aplec de treballs anteriors. La fórmula no és nova i Mollà ja l'havia experimentada en *Quina política lingüística?* (1907), *La desconexió valenciana* (1914) i *Escrits contra el silenci* (2017).

Naturalment, *La llengua de la plaça* recupera els criteris teòrics i els diagnòstics centrals que fecunden la trajectòria de producció sociolingüística del nostre autor, des del memorable *Curs de sociolingüística* (1987). En aquest sentit, ací tampoc no podia quedar al marge el postulat del caràcter eminentment social de les motivacions que guien els usos de qualsevol llengua («els valors instrumentals dels idiomes van per davant dels simbòlics») i, doncs, en una societat com la valenciana, moderna —això és, immersa en una dinàmica intensa de canvis—, precisament els mitjans audiovisuals són els que constitueixen la primera xarxa generadora d'aquelles motivacions, les que generen l'ús lingüístic. Per descomptat, el llibre no perd de vista que la política lingüística es vertebrava sobre els dos eixos angulars, l'institucional i el cívic, tots dos productius i indefugibles. Des d'aquesta posició cal anar en compte amb el parany que les institucions són el motor de la normalització lingüística, un al·legat que no deixa de ser una fal·làcia, per tal com la funció bàsica de l'esfera institucional no és pas cap altra que el manteniment de l'estabilitat social. D'altra banda, qualsevol que tinga un coneixement elemental del discurs sociolingüístic de Mollà no ignora que, en la nostra circumstància concreta, cap política lingüística serà viable si no es dissenya per al conjunt dels Països Catalans i amb l'objectiu

inequívoc de clarificar el lloc central que la llengua catalana ha d'ocupar dins l'estructura social. I encara em plau d'aduir ací un parell més d'aspectes que s'han mantingut constants en l'obra de Mollà: l'un, la insistència en l'àmbit municipal com el més adequat per a exercir una política lingüística positiva específica; i l'altre, la fustigació del blaverisme, el qual, d'acord amb el diagnòstic del nostre autor, «no ha estat un moviment identitari sinó estrictament reactiu, un contraverí davant allò *forà*, l'objectiu del qual és trencar vincles en comptes de sargir-los».

Ara, al mateix temps que no abandona temes com els acabats d'aduir i que han estat recurrents en el discurs de Toni, *La llengua de la plaça* es concentra de manera prioritària en la reflexió al voltant dels factors que condicionen la viabilitat de la catalanitat ara mateix i en l'horitzó immediat, és a dir, a l'era digital, en la qual la globalització «amplia els mercats i desterritorialitza la comunitat de parlants». Així doncs, una conseqüència immediata de la comunicació en xarxa és, posem per cas, la desaparició de fronteres lingüístiques i, si voleu, per referir-nos a un espai concret i altament suggeridor, l'esfondrament dels murs de l'escola, una situació que ens porta de manera directa a la vindicació d'una planificació pública de l'ensenyament i de les indústries culturals que apuntale l'escola com a nus que és dins la xarxa interdependent de les esferes socials. No cal dir que ací l'oferta televisiva mereix una atenció irrenunciable. Fins al moment present, l'escola valenciana, un dels referents més nobles de la vitalitat nacional del país, exerceix de taula de salvació. Ara, no perdem de vista que, més enllà de l'escola, la garantia d'un futur social en català la tenim pendent de bastir i consolidar en un mercat cultural, especialment audiovisual, potent.

Així mateix, tot mantenint l'actitud crítica enfront del liberalisme radical, hegemònic al si de la globalització, el llibre dedica les pàgines més suggeridores a plantejar una política lingüística que combine positivament l'espai públic —l'opinió pública i els interessos col·lectius— i l'estat del benestar.

Certament, en la vitalitat de la llengua, hi fan un paper important el carrer i les organitzacions sindicals, el món de la festa i les associacions literàries o esportives i, no cal dir-ho, l'escola; amb tot i això, «el futur dels idiomes es juga en l'àmbit dels mitjans de comunicació, les anomenades indústries culturals i l'activitat econòmica», una proposició que Mollà fa servir ací com un axioma i, en tot cas, constitueix el fil conductor central de *La llengua de la plaça*.

Al capdavall, la qüestió candent és la situació de la llengua —per ser precisos, de la comunitat catalanoparlant— als nostres dies i, doncs, no podem ignorar que la modernitat, l'actualitat, té com a exponents màxims l'espai virtual i l'espai públic mediat, això és, el sector audiovisual i la indústria de la cultura. D'acord

amb aquest plantejament, ens gratifica constatar que a la xarxa virtual, a l'univers internet, hi hem fet passos sorprenents, fins al punt d'esdevenir una comunitat virtual avançada; tanmateix som lluny d'assolir un ecosistema mediàtic passador, cosa que representaria un mercat cultural modern. Decididament, l'ecosistema mediàtic —una xarxa ben interconnectada de televisions arreu de la catalanitat— és la columna vertebral de les indústries culturals, sens dubte una part decisiva de l'economia productiva.

Des d'aquesta perspectiva, sembla força indiscutible que el nostre model són els països nòrdics, «que han sabut lligar el desenvolupament tecnològic i industrial a les polítiques culturals i de benestar». Des d'uns tals paràmetres, el nostre autor arriba a concloure que «el català és una llengua nòrdica», de manera que la seua normalització tan sols serà real així que la llengua haurà assolit «un valor discriminatiu dins dels processos de producció, distribució i consum». Al cap i a la fi, en l'horitzó de la normalització lingüística, el focus que ens orienta, a més del clàssic «nord enllà / on diuen que la gent és neta / i noble, culta, rica, lliure / desvetllada i feliç», també hauria de ser Nova York, la metàfora d'Amèrica, conjuntament amb la cultura anglosaxona, que assenyala els camins de la cultura global. Aleshores, una prospectiva favorable de la llengua catalana ens haurà d'indicar que «els catalans no podem aspirar a ser diferents dels americans».

Ja ho veieu. Som al davant d'una proposta de política lingüística profundament innovadora, en bona part rupturista respecte de la trajectòria de la sociolingüística clàssica. En efecte, *La llengua de la plaça* propugna que en el diagnòstic sobre la llengua i en el corresponent pla de viabilitat social, són determinants els factors econòmics, els mecanismes de funcionament del mercat. Salta a la vista, doncs, que la posició que l'autor manté respecte del panorama ambiental de la comunicació no discorre pels camins especulatius de la lingüística clàssica, siga de la variació, de corpus, ni tan sols de la sociolingüística teòrica, sinó que més aviat se situa en uns paràmetres renovats i suggeridors.

I si suggeridor és el mètode que Mollà postula, no ho és menys l'estil pel qual ha optat, certament en la línia que va marcar el seu model suecà, la de l'assaig com a gènere d'expressió i alhora —així ho vindicava Fuster— com a voluntat d'«intervenció pública». Aleshores, posat a exercir de sociòleg, el camp prioritari de Mollà cau dins la sociologia aplicada, en concret dins la política de la comunicació, concentrada en el País Valencià, naturalment projectada damunt el conjunt de l'espai nacional. En aquest aspecte bé que ens recorda la transcendència que, en el panorama comunicatiu, havia assolit la inauguració de Canal 9 com a empresa més important de comunicació, una funció que ara es trasllada a la posada a punt de

À Punt, damunt la qual pesa la responsabilitat de redimir-nos del drama nacional que hi va representar la fusió al negre de Canal 9.

Hauria preferit d'insistir en la condició d'escriptor versàtil de Mollà, dins la qual hem d'encabir, a més, la genialitat dels seus articles de periodisme esportiu, que no amaguen l'admiració pel Quim Puyal. En tot cas, en cadascuna de les pàgines de *La llengua de la plaça* hi trobareu un seguit d'anàlisis documentades —amb el suport de referents culturals de primera magnitud—, argumentades, il·lustrades i vehiculades a través d'una escriptura fresca i oxigenant, rica en girs expressius i matisos conceptuals, que flueixen a través de la combinació d'elements col·loquials amb metàfores llampants; tot plegat conflueix en un llenguatge precís i rigorós, vehiculat amb una sintaxi impecable, àgil i clara i, en tot cas, un discurs allunyat dels tics academicistes. Al capdavant, la seua és una prosa més estandarditzadora (amb vocació d'atènyer la identificació del lector, de seduir-lo, que és la primera obligació que imposa l'ofici) que no pas magistral.

Fet i fet, *La llengua de la plaça* és un recull de vint-i-un treballs, diversos —en extensió, en plantejament teòric i en innovació—, elaborats i reelaborats —alguns amb més de dues versions— tot al llarg dels darrers vint-i-nou anys de la producció de Toni Mollà. El conjunt, de tota manera, fa un bloc unitari i, encara més, compacte. És, doncs, ben lògic que en l'acumulació de tot aquest material hi apareguen reiteracions, les quals, pel seu compte, hi aporten nous elements de claredat expositiva i d'eficàcia didàctica.

Els treballs hi figuren com a capítols de l'obra, dins la qual són reproduïts per ordre cronològic, de manera que testimonien alhora l'avanç en la profunditat i maduració de l'univers conceptual de la densa obra del nostre autor. Havien estat redactats per a fòrums variats, des de revistes com *Euskara Gipuzkoan*, *Eines*, d'Alcoi, *Revista de Llengua i Dret*, *L'Espill* i *Divèrsia* fins al Simposi Internacional sobre situació i perspectives del plurilingüisme a Europa; entre els destinataris originaris d'aquests materials s'hi compten també la universitat Rovira i Virgili i la Pompeu Fabra.

Personalment, entenc que per damunt d'aquest aplec de textos n'hi ha dos que han deixat ratlles fetes en la literatura sociolingüística en català dels darrers anys: el que precisament ha servit per a intitular l'obra, «L'espai públic, el mercat i la política lingüística» i el que porta per títol «Un país, quantes llengües?». Conviendria posar-ne de relleu algun més, en tot cas els numerats amb el 10, 17, 18 i 19, que, d'altra banda, enclouen homenatges de l'autor als seus admirats Josep Gifreu i Joshua Fishman. No cal dir que el mestratge de l'admirat Ninyoles plana arreu del llibre.

I passem al paràgraf de cloenda. Es fa difícil de comprendre que *La llengua de la plaça* —una obra que, entre d'altres mèrits, conté una bona mostra de les pàgines més lúcides publicades darrerament en català sobre els mèdia— tinga com a autor un proscrit de À Punt. Per la meua banda, no puc estar-me de manifestar la perplexitat, potser àmpliament compartida, que ens provoca el fet de veure marginat del nou projecte televisiu valencià un dels treballadors més qualificats que va tenir RTVV, i també un dels més insubornables. ◀

Francesc Pérez Moragón

LA PRIMERA DICTADURA ESPANYOLA DEL SEGLE XX: UN ASSAIG GENERAL

Catalunya sota la dictadura

Artur Perucho

Introducció i edició de Josep Palomero

223 pp., 2018, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Aviat farà cent anys que el general Miguel Primo de Rivera, capità general de la demarcació militar de Catalunya, feu un colp d'estat i, amb l'aquiescència i la complicitat d'Alfons XIII i de diversos sectors socials, començà a governar la monarquia espanyola en un règim d'excepció, que es pot denominar la Primera Dictadura espanyola del segle XX, que només durà uns set anys, a través primer de l'anomenat Directori militar (1923-1925) i, a continuació, del Directori civil (1925-1930). El 1930, el monarca i els caps de l'exèrcit, companys seus, retiraren la confiança a Primo, que se n'anà a París, on morí. S'iniciaren algunes provatures per establir un pont governamental que recuperés el règim constitucional vulnerat, amb la participació entre altres forces de la Lliga, però fou endebades. Entre la destitució de Primo i les eleccions municipals del 14 d'abril de 1931, que donaren pas a la Segona República, passaren només uns pocs mesos. Set anys i escaig acabaren amb el règim monàrquic restaurat a Sagunt el 1875. Entre la destitució de Primo i la rebel·lió del 17 de juliol de 1936 que un altre general, Franco, capitalitzà de seguida, gràcies entre altres circumstàncies a unes poques defuncions per accident aeri que sens dubte l'afavoriren, les dels generals Sanjurjo i Mola, no va córrer molt més el calendari. Vingueren els tres anys frenètics de guerra civil —la tercera entre 1833 i 1936— i, com a conseqüència de la derrota republicana de 1939, unes dècades de dictadura estable i unipersonal —la Segona Dictadura—, amablement permesa i estimulada